

Herbestemmen of afstoten van het kerkgebouw:

Hoe pak je dat aan?

Het herbestemmen of afstoten van een kerkgebouw is een ingrijpend proces. Dat vraagt expertise, maar vooral ook inlevingsvermogen, geduld en tact. Belangrijk is het als college van kerkrentmeesters de kerkenraad en de gemeenteleden tijdig mee te nemen in de oorzaken die maken dat herbestemmen of afstoten van het kerkgebouw een serieuze overweging is. Laat je daarom tijdig en goed adviseren. De VKB wil je hierbij graag ondersteunen.

TEKST BERT OOMEN BEELD KERK & CO

Onze ervaring is dat een procesbegeleider tijdig inschakelen een must is. De VKB heeft vanuit verschillende ervaringen in het land een proces (stappenplan, zie pagina 13) beschreven dat als leidraad kan dienen om alle facetten goed te doorlopen en de juiste deskundigheid in te schakelen. Het doel is een zorgvuldige besluitvorming en een gedegen uitvoering te bewerkstelligen. In dit artikel vertellen we meer over de intake en het stappenplan dat we als VKB op aanvraag beschikbaar stellen.

De rol van het kerkgebouw

Kerkgebouwen spelen een centrale rol in het gemeentelven. De erediensten vinden er plaats, en ook andere kerkelijke activiteiten: activiteiten voor de eigen gemeente en ten behoeve van de naaste omgeving: dorp, buurt of stad. Het eigendom en het beheer van een kerkgebouw betekenen een hele verantwoordelijkheid voor een kerkelijke gemeenschap. In de Protestantse Kerk in Nederland bepaalt een gemeente zelf hoe zij die verantwoordelijkheid vormgeeft. Daarnaast is het zinvol wanneer ook op overkoepelend niveau wordt na- en meegedacht over de waarde van kerkgebouwen voor kerk en samenleving. Bijvoorbeeld omdat zo expertise en kennis ontwikkeld kunnen worden waar kerkenraden en colleges van kerkrentmeesters baat bij hebben, maar in toenemende mate ook omdat de overheid aan kerkelijke gemeenschappen vraagt om een visie op het gebruik en de bestemming van hun kerkgebouwen.

De mogelijkheden van het kerkgebouw

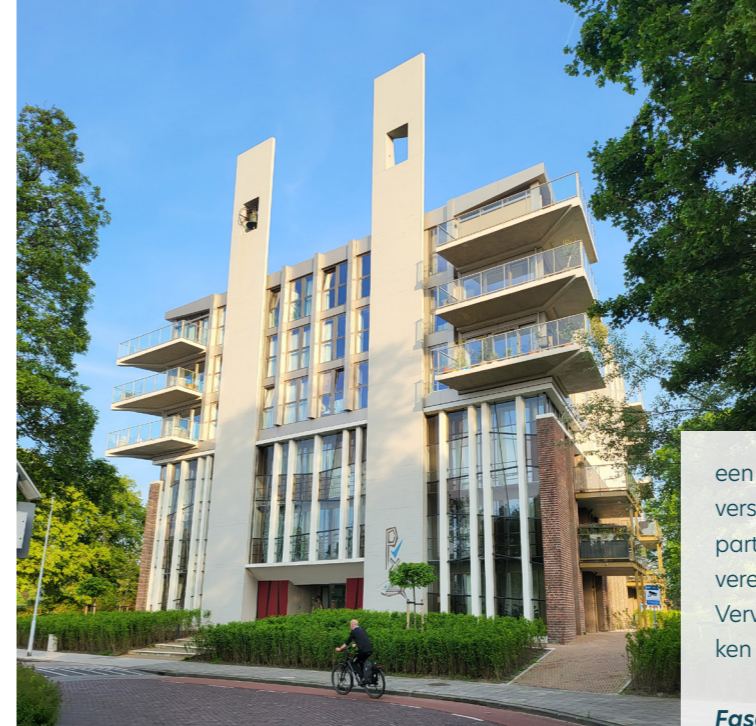
Veel gemeenten worden geconfronteerd met krimp en vragen zich af hoe het kerkgebouw in de toekomst zinvol én betaalbaar gebruikt kan worden. Het gesprek hierover aangaan binnen de kerkenraad en het college

van kerkrentmeesters en met de gemeenteleden, vraagt om een tijdige start en een goede voorbereiding. Inzicht in de lokale situatie is een pre om een zorgvuldige afweging te kunnen maken over de toekomst van het kerkgebouw. De ervaring leert dat dit proces complex en ingrijpend kan zijn. De uitdaging bij het herbestemmen van een kerkgebouw is dat elk gebouw en elke kerkelijke gemeente haar eigen bijzonderheden heeft. Een eenduidige aanpak is er niet. Het stappenplan van de VKB helpt om alle facetten zorgvuldig af te wegen. Tevens zijn daarin aanbevelingen opgenomen om op het juiste moment de passende expertise in te schakelen.

Belangrijke vragen voor kerkenraad en college van kerkrentmeesters

Onderstaand is een aantal vragen opgenomen die belangrijk zijn om een gesprek te starten en de situatie en uitdagingen met elkaar te bespreken.

- Kunnen we als gemeente het kerkgebouw zelfstandig blijven exploiteren? Wat is daarvoor nodig?
- Hoe betrekken we de gemeenteleden tijdig bij dit complexe en impactvolle vraagstuk?
- Welke expertise hebben we nodig en waar vinden we die. Wat kan de VKB voor ons betekenen?
- Welke opties zijn er om het kerkgebouw voor de gemeente in stand te houden en hoe kunnen we tot een duurzame exploitatie komen?
- Wat is de impact als er in het kerkgebouw andere activiteiten gaan plaatsvinden? Wat vinden we wel en niet acceptabel en waarom?
- Hoe komen we tot goede afspraken en wat leggen we daarover vast? Hoe borgen we een goede en effectieve samenwerking?

De Fonteynkerk in Voorburg, sinds 2016 niet meer in gebruik als kerk. In 2023 werden 19 woningen in het gebouw gerealiseerd.

een communicatieplan. In deze fase kan deskundigheid op verschillende onderdelen worden georganiseerd. Er zijn VKB partners die vanuit hun ervaring een goede bijdrage kunnen leveren. Essentieel in deze fase zijn monitoring en communicatie. Vervolgens is het ook van belang een plan te maken voor 'kerken elders' en voor het afscheid nemen van het kerkgebouw.

Fase IV: Afscheid van het kerkgebouw en afronden proces

In de afrondende fase, als de gemeente elders gaat kerken, is het belangrijk op een passende wijze aandacht te schenken aan het afscheid van het kerkgebouw. In het interview met Albert van Leeuwen, elders in dit magazine opgenomen, lees je hoe belangrijk dat is. De gemeente gaat elders kerken, ook hiervoor is goede aandacht vereist. Ook de afronding met- en de waardering van de werkgroepen en andere betrokkenen in het proces dient een prominente plaats te krijgen. Ten slotte, is het zaak alles netjes te archiveren.

Ons advies

De VKB heeft het stappenplan afgestemd met twee kerkrentmeesters die veel ervaring hebben opgedaan in dit proces, Albert van Leeuwen uit Philippine en Gerard Koekoek uit Zaandam. We zeggen hen dank voor hun waardevolle input en hun constructief kritische opstelling. Er kan veel misgaan in dergelijke processen. Met hun ervaringen en het geleerde in de praktijk willen we kerkbestuurders toerusten, zodat ze niet het wiel opnieuw hoeven uit te vinden.

Aanmelden

Heb je belangstelling voor het stappenplan en wil je hierover met ons in gesprek gaan? Dan kun je je aanmelden door middel van het aanmeldformulier op www.kerkrentmeester.nl/herbestemmen-kerkgebouw/. Na ontvangst van de aanvraag neemt een van onze adviseurs contact met je op om een afspraak te maken over de intake.

Hulp van VKB partners nodig?

Op verschillende onderdelen in dit proces adviseren wij de nodige deskundigheid in te roepen. Het is een veelomvattend proces en er komen complexe vragen op het bordje van de kerkenraad en het college van kerkrentmeesters. De VKB-partners – die op verschillende terreinen hun sporen hebben verdiend – kunnen hierbij van dienst zijn. Je vindt ze via de speciale partnerpagina op onze website (www.kerkrentmeester.nl/partners-adviseurs) en op de kennisbank onder het thema 'herbestemmen kerkgebouw'.

De vier fasen

Het totale proces is in te delen in vier fasen: ledere fase heeft een basisdocument waarin een gedetailleerde uitwerking is opgenomen van te zetten stappen, aandachtspunten om rekening mee te houden en hoe een en ander wordt vastgelegd.

Fase I: Start van het denk- en besluitvormingsproces

Na het initiatief door de kerkenraad of het college van kerkrentmeesters om na te denken over het kerkgebouw en het inschakelen van de de VKB, zal één van de VKB adviseurs een intake organiseren. Doel is om in een kort tijdsbestek een eerste probleemanalyse te maken om inzicht te krijgen in de huidige situatie en de uitdagingen die dat met zich meebrengt. In deze fase wordt ook aandacht besteed aan het profiel van een procesbegeleider (als daar behoefte aan is) en aan het maken van een eerste keuze uit een shortlist die bij de VKB beschikbaar is. Tevens wordt bezien of een subsidieaanvraag voor deskundige ondersteuning een optie is en hoe deze aangevraagd kan worden. De uitkomsten worden vastgelegd in een startnotitie en een projectplan.

Fase II: Uitvoeren denk- en besluitvormingsproces

In deze fase worden de diverse analyses uitgevoerd en uitgewerkt. Te denken valt aan de analyse van de bestuurskracht en het beleid op de vijf basistaken van het gemeentezijn. Dit leidt tot een actueel beleidsplan als basis voor de te maken keuzes. Verder wordt een analyse op gebouwen en financiën uitgevoerd (zowel op kosten als opbrengsten). In deze fase is er ook afstemming met de burgerlijke gemeente en de CCBB, wordt een verdieping gemaakt op de kerkvisie en omgevingsvisie. Er wordt een shortlist opgesteld van makelaars en taxateurs, de roerende zaken en het archief worden in beeld gebracht en geregistreerd en diverse scenario's worden uitgewerkt. Vervolgens vindt besluitvorming plaats.

Fase III: Uitvoering besluit en opstellen plan afscheid kerkgebouw

Om het besluit goed te kunnen uitvoeren wordt eerst een implementatieplan gemaakt met de te zetten stappen, inclusief